

VU Research Portal

De heilzame chaos van de Geest. Portret van een geestkrachtige gemeente

Stoppels, S.

published in
Geestkracht
2013

document version
Peer reviewed version

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Stoppels, S. (2013). De heilzame chaos van de Geest. Portret van een geestkrachtige gemeente. *Geestkracht*, (72), 81-86.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:
vuresearchportal.ub@vu.nl

This is a postprint of

De heilzame chaos van de Geest. Portret van een geestkrachtige gemeente

Stoppels, S.

Geestkracht(72), 81-86

Published version: no link available

Link VU-DARE: <http://hdl.handle.net/1871/48684>

(Article begins on next page)

Wegen tot vernieuwing. Praktijkberichten uit gemeente en parochie

Aflevering 16

De charismatische vernieuwing, zoals die binnen de Charismatische Werkgemeenschap Nederland (CWN) wordt voorgestaan, wil zich verliezen in de kerken. Nadrukkelijk is er een gerichtheid om de conventies en andere activiteiten vruchtbaar te laten zijn voor de praktijk van de lokale gemeente en parochie. Toch blijkt het niet altijd eenvoudig om elementen uit de charismatische vernieuwing op vruchtbare wijze te laten landen in de plaatselijke geloofsgemeenschap. Vanwege dat gegeven zijn we in het najaarsnummer van 2004 gestart met een vaste rubriek in dit tijdschrift met daarin telkens praktijkberichten uit gemeente en parochie. Het gaat daarbij om eerlijke verslagen van pogingen om te komen tot vernieuwing van lokale geloofsgemeenschappen. Dat kunnen geslaagde pogingen zijn, maar evengoed geheel of gedeeltelijk mislukte pogingen. Deze laatste zijn immers minstens zo leerzaam als succesvolle praktijken. Aansluitend aan ieder praktijkbericht volgt een evaluatie met behulp van inzichten uit de wereld van de gemeenteopbouw.

De heilzame chaos van de Geest. Portret van een geestkrachtige gemeente

Sake Stoppels

Nadat we in aflevering 14 van deze rubriek al de Noordzee overstaken om te leren van de Anglicaanse gemeente in Chorleywood, reizen we voor deze aflevering nog wat verder. Het Amerikaanse stadje Norwell, in de buurt van Boston, kent verschillende kerken. Een daarvan is de United Church of Christ. De huidige voorganger, Stephen Chapin Garner, schreef er een mooi boek over. Hij beschrijft de ontwikkeling van de gemeente vanaf het moment dat hij er voorganger wordt. Gemeenteopbouwkundig is deze schets in mijn ogen buitengewoon interessant. Het gaat hier niet om een exotische kerk, maar om een *mainline* gemeente die deel uitmaakt van een zeer pluraal kerkverband (UCC) dat in zekere zin vergelijkbaar is met de PKN. De gemeente typeert zich als liberaal én evangelisch, een combinatie die niet heel gangbaar is. “Liberals should be able to love Jesus and evangelicals should be able to love Jesus’ friends,” schrijft Garner (53). Dat is een treffende typering van de mix die de gemeente nastreeft. De gemeenschap wil – zoals dat in de VS heet – ‘open and affirming’ zijn. Dat betekent ondermeer dat etniciteit en seksuele geaardheid geen rol spelen in de acceptatie van mensen. Het is een relatief kleine gemeente van nog geen 400 leden. Gemiddeld zijn er op zondag ongeveer 275 kerkgangers. Voor Nederlandse begrippen is dat ongekend hoog. Het gemiddelde kerkbezoek binnen de PKN is bijvoorbeeld doorgaans nog geen 20% van het ledental. Jezus Christus is voor Garner de onmisbare hoeksteen. “I have come to believe that keeping Jesus central is at the heart of our church’s vitality.” (51). De site van de kerk meldt dat in een tijd waarin veel mensen achter trends, peilingen en *celebrities* aan hollen, de gemeente Jezus wil volgen. Bij Garner is Jezus niet slechts een buitengewoon inspirerend mens, maar degene met wie we een persoonlijke relatie mogen opbouwen. Garner ziet mede in deze vroomheid de kracht en vitaliteit van een gemeente. Christocentrisch gemeentelieven en vitaliteit hangen nauw samen, zo ontdekt hij bij het rondkijken op het kerkelijk erf. Daarbij is het wel belangrijk dat we ons blijven realiseren dat Jezus inclusief dacht en dat hij in zijn acceptatie van mensen ruimhartiger was dan veel kerkelijke gemeenten zijn.

Opzet en inhoud

De opzet van deze aflevering wijkt wat af van het gangbare stramien van deze rubriek. Normaal zijn er twee auteurs, van wie de een beschrijft en de ander evalueert. Nu neem ik beide rollen voor mijn rekening. Daarbij beperk ik me vooral tot het beschrijven van de praktijk van deze gemeente omdat ik onder de indruk ben van haar doen en laten. In een enkel geval trek ik de zaak wat breder. Ik concentreer me op een aantal boeiende principes die in de gemeente een rol spelen. Allereerst sta ik stil bij de ruimte voor de Geest. Planning, draaiboeken en controle blijken terug te wijken als de Geest

de ruimte krijgt. Het tweede principe komt tot uitdrukking in de titel van het boek dat Garner over de gemeente schreef: *Scattering Seeds*. De titel verwijst naar Jezus' gelijkenis van de zaaier. De gemeente van Christus is geroepen royaal en 'verkwistend' te zaaien. Een derde principe is dat de dienst van de kerkleiding primair gericht is op het faciliteren van de dienst van de gemeenteleden in een aan de samenleving. Het discipelschap van de laatsten is primair 'buitenkerkelijk'. In de vierde plaats is er grote nadruk op relaties. De kerk is geroepen gemeenschap te stichten en dat kleurt het hele functioneren van deze gemeente. Een vijfde principe tenslotte is een gavengeoriënteerde benadering. Men denkt niet langer in termen van vacatures, maar in termen van gaven en roeping. Aansluitend memoreer ik nog een drietal leerzame momenten uit de geschiedenis van de gemeente.

De Geest schept een heilzame chaos

Nadrukkelijk is er openheid voor het werk van de Geest in de gemeente. Garner ontdekt dat de Geest nogal wel eens door allerlei kerkelijke plannen heen fietst. Openheid voor de Geest van Christus betekent dat je om moet kunnen gaan met een zekere mate van chaos. Wie alles onder controle en in toom wil houden, is bij de Heilige Geest aan het verkeerde adres. De Geest blijkt soms allerlei plannen en voornemens te doorkruisen en zeer verrassende wegen met de gemeente te willen gaan. Garner bekent dat het hem als ordelijk mens moeite gekost heeft de schoonheid van chaos in te gaan zien. Met de groeiende aandacht voor de werking van de Geest ontdekt hij ook dat soms zijn belangrijkste bezigheid het scheppen van ruimte is. "I had to come to terms with the reality that much of the time my job was simply to get out of the way. (...) Stepping to the side and letting the Spirit blow right on past me has become an important part of my pastoral vocation." (118) Deze les is een harde, want Garner is een man die de touwtjes graag in handen heeft en houdt. Maar hij kan er goed mee leven als tijdens zijn *sabbatical* de gemeente nadenkt over haar toekomst op de langere termijn. Zijn '*fingerprints*' zouden dat zoekproces mogelijk alleen maar bezoedelen. Een dergelijke 'ruimhartigheid' van de voorganger is in de kerken geen gemeengoed. Ik herinner me nog goed de reactie van een vertrekkende collega predikant die bezwoer het bezinningsproces over de vormgeving van de eredienst op te schorten tot zijn opvolger zou zijn aangetreden. Dat zou Garner niet hebben gedaan, vermoed ik stellig. Zijn opstelling getuigt van vertrouwen in de Geest die niet gebonden is aan voorgangers.

Zorgeloos zaaien

Jezus' gebruik van beeldtaal uit de wereld van de landbouw is voor Garner belangrijk. Juist in de landbouw is er de mix van handen uit de mouwen en uit handen kunnen geven. Menselijke inzet is onontbeerlijk in de landbouw, maar dwingt op zich geen enkele vrucht af. In de gelijkenis van de zaaier (Marcus 4 en parallellen) worden drie plekken genoemd die niet deugen voor het uitgestrooide zaad. Daar staat slechts de vermelding van één goede plek tegenover. Garner maakt hier een rekensommetje en stelt dat driekwart van het zaad dus verloren lijkt te gaan. Maar de opbrengst van het resterende kwart is verbluffend: dertigvoudig, zestigvoudig en soms zelfs honderdvoudig. New England, de regio waarbinnen Norwell ligt, is bepaald niet de Bible Belt van de VS. Het is een sterk geseculariseerd deel van het land, waar de bodem lang niet altijd vruchtbaar is voor het zaad van het Evangelie. Maar juist binnen deze context leert Garner dat het goed is ruimhartig en niet al te berekenend het zaad uit te strooien. Dat is geen uiting van geestelijke luiheid of spilzucht, maar van het geloof dat de Geest zijn weg gaat met wat wordt uitgestrooid.

De 'leek' is primair diaken in de samenleving

Garner ziet zichzelf niet vooral als geestelijke 'verzorger', maar als toeruster van leerlingen van Christus. 'Making disciples, Equipping Ministers' lezen we op de site van de gemeente. In de visie van de gemeente gaat het om het maken van discipelen die op dienstbare wijze hun plek kunnen innemen in de maatschappij. Uiteraard is er pastoraat in tijden van moeite, verdriet en rouw. Het accent ligt echter meer op pastoraat als toerusting om in de samenleving als volgeling van Jezus Christus te kunnen leven. Met het oog daarop probeert Garner bijvoorbeeld zoveel mogelijk gemeenteleden in hun werksetting op te zoeken om te horen over wat er op de werkvloer speelt. Voor hem ligt hier de kern van pastoraat, meer dan in het klassieke 'thuispastoraat'. De kennis die hij zo opdoet, kleurt zijn voorgaan op de zondagmorgen. Er is systematische aandacht vanuit de gemeente voor vragen die vanuit het werk op de leden afkomen. Een groep getrainde gemeenteleden is beschikbaar om leden die

worstelen met vragen rond arbeid te helpen. Gemeenteleden worden op die manier gestimuleerd om hun roeping in het dagelijkse bestaan vorm en inhoud te geven. Zo verschuift het functioneren van de kerk van het privéleven achter de voordeur naar het publieke leven in de bredere samenleving. Gemeenteleden worden gevormd tot diakenen, tot dienaren in en van de samenleving. Dat leidt tot een manier van kerk-zijn die niet ecclesiocentrisch is: “The church I had been called to serve wanted to make it clear to me that my job wasn’t to get people to do the work of the church, but rather to get people to do the work of faith out in the world.” (88) Garner ontdekt dat dit niet slechts een papieren voornemen is, maar dat de gemeente dit echt belangrijk vindt. Boven een van de paragrafen in het hoofdstuk ‘The ministry of the laity’ staan provocerend deze woorden: ‘Saying No to the Church!’ (99). Hij gaat daarmee in tegen een sterke preoccupatie met het doen functioneren van de kerk. In zijn gemeente is het bepaald niet ongebruikelijk dat leden wordt geadviseerd hun kerkelijke inzet te verminderen en zich te richten op hun taak in hun thuissituatie of in de bredere samenleving. Dat is uiteraard telkens weer een spannend advies: lukt het nog om de gemeente voluit te laten functioneren? Garner schrijft dat het in de gemeente nooit aan leiderschap ontbroken heeft. “I can’t fully explain it, but by encouraging people to do God’s work in the world, God has always provided us with enough people to do the work of the congregation.” (100,101). Omwille van het discipelschap van de leden in hun eigen leefwereld kan bezuinigd worden op de kerkelijke inzet, zo ontdekt de gemeente. En op de een of andere wonderlijke manier melden zich dan toch weer mensen om verantwoordelijkheid te nemen voor het functioneren van de gemeente. Niet primair omwille van de gemeente zelf, maar met het oog op haar dienst aan de samenleving.

Gemeenschap voorop

Functioneel denken en handelen is ver weg in Norwell. In het spanningsveld tussen de oriëntatie op taken en de oriëntatie op relaties, kiest de gemeente voor de laatste. ‘I have come to believe that everything that is done in the life of the church is about building community’, schrijft Garner (83). De opbouw van gemeenschap is een grondtoon in Norwell. Exclusieve taakgerichtheid scoort niet hoog. Commissies en werkgroepen worden omgevormd tot *ministry teams*. Daarbinnen is onderling meeleven en vertrouwen fundamenteel. De opening van vergaderingen bestaat niet meer uit een gedicht of een kort gebed, maar uit het delen van elkaars leven. Dit gebeurt in een open sfeer, dus zonder directe kritiek of al te dirigistische aanwijzingen. Deze opening blijkt ook de toon te zetten voor het vervolg van vergaderingen. De kleur van de nieuwe gordijnen is nog maar zelden een struikelblok, zo blijkt. De openheid van het begin van de vergadering blijkt de behandeling van de agenda te kleuren. De nadruk op onderlinge gemeenschap, juist ook binnen taakgroepen, betekent ook dat ‘eenmansbedieningen’ geen plek hebben. De gemeente laat zich daarbij inspireren door de uitzending van Jezus’ leerlingen. Twee aan twee trekken ze er op uit. Er zijn in Norwell tenminste twee mensen nodig die iets zien in een nieuwe activiteit of bediening, wil deze een kans krijgen binnen de bedding van de gemeente. ‘Lone Rangers’ doen er geen dienst. *Ministry teams* worden geacht echt een focus aan te brengen en zich te concentreren op hun *core business*. Ze hebben ook een hoge mate van zelfstandigheid. Die relatieve zelfstandigheid bergt het gevaar in zich van de kruiwagen met kikkers, maar dat gevaar wordt ingetoomd door een maandelijkse ‘All Church Meeting Night’. Deze formule werkt zeker niet perfect, maar toch is het een moment van verbinding en uitwisseling.

Werken vanuit gaven

Teveel nemen mensen binnen de kerk vanuit schuldgevoel of een besef van (over)verantwoordelijkheid taken op zich. Dat hoeft op zich nog niet verkeerd uit te pakken, maar doorgaans bouwt het niet sterk op, noch voor degene die de taak oppakt, noch voor de gemeenschap waaraan de inzet ten goede zou moeten komen. Het probleem is levensgroot binnen de meeste kerken. De gemeente in Norwell is ook vertrouwd met dit probleem, maar legt zich er niet bij neer. Ze zoekt een weg waarbij gaven centraal staan. Uitgedrukt in een formule ziet haar aanpak er als volgt uit: “Gifts + Call = Ministry” (91). Voor het functioneren van de gemeente en de diverse groepen en activiteiten daarbinnen worden gaven en een besef van roeping het uitgangspunt. Nadrukkelijk gaat het om deze combinatie. Dat is een belangrijke les die de gemeente moet leren. Mensen blijken ‘gavegeoriënteerd’ nogal eens te verwarren met ‘alleen dingen doen die je leuk vindt’. Vanuit het besef dat roeping ook altijd wat kost, probeert de gemeente deze houding te corrigeren. Door deze benadering komt het kerkelijke plaatje er ook heel anders uit te zien. Concreet leidt het er bijvoorbeeld

toe dat er allerlei activiteiten die er van oudsher zijn geweest, verdwijnen. Waar gaven en roeping ontbreken, ziet de gemeente voor zichzelf (voorlopig) geen taak. Van belang bij dit alles blijkt het opdelen van gaven te zijn. Veel mensen blijken niet goed zicht te hebben op hun gaven, mede omdat ze deze in hun leven niet of nauwelijks gebruiken. Sluimerende gaven moeten als het ware (weer) wakker gekust worden. Daartoe bestaat in de gemeente een *gifts and call ministry team* dat leden helpt om hun gaven en roeping te (her)ontdekken. Dat doen ze niet enkel met het oog op iemands plek binnen de gemeente, maar zeker ook met het oog op het functioneren in de samenleving. Zo gebeurt het dat mensen van baan veranderen of hun huidige werk anders gaan invullen.

Tot zover de aandacht voor leerzame principes die de gemeente hanteert. Ik besluit dit artikel nu met drie ervaringen die mij troffen en in mijn ogen leerzaam zijn voor de kerkelijke praktijk.

De kracht van gebed

Stephen Garner, werkzaam in de financiële wereld, besluit het roer om te gooien en alsnog theologie te gaan studeren. Het werk in de wereld van het grote geld is hem toch te leeg. Na assistent voorganger te zijn geweest in een grote gemeente, lijkt zijn weg te leiden naar een vitale gemeente in een van de betere wijken van Boston. Maar dan is er opeens de UCC Norwell. Het beroepingswerk in deze gemeente is wezenlijk spiritueel gestempeld. Wat Garner vooral treft in de eerste contacten, is de plek van het gebed in de gemeente en ook in het functioneren van de beroepingscommissie. Het is met name dit gebedsleven dat hem tot de overtuiging brengt dat zijn plaats in Norwell zal zijn. Allerlei zakelijke overwegingen die gemakkelijk een rol kunnen spelen in het contact tussen gemeente en aspirant-voorganger, verdwijnen naar de achtergrond. Dit ‘onzakelijke’ begin is de opmaat van goede en gezegende jaren, zowel voor de gemeente als de voorganger.

Ik heb geen idee welke plek het gebed gemiddeld genomen speelt in de zoektocht van gemeenten naar nieuwe voorgangers en in de zoektocht van voorgangers naar een (nieuwe) gemeente. Wel weet ik van mislukte ‘huwelijken’ tussen gemeenten en voorgangers die waren aangegaan op oneigenlijke gronden. In een tijd waarin het beroepingswerk lijkt te verzakelijken, is de ervaring uit Norwell een waarschuwing en een belofte tegelijk. De Geest wil voorgangers en gemeenten aan elkaar geven om zo tot zegen voor elkaar te kunnen zijn. Daarom is het zaak bij beroepingswerk maximaal te luisteren naar de stille stem van Godswegen. En hoe zou dat zonder intensief gebed kunnen?

Zwijgende structuren preken luid en duidelijk

Een leerzame ontdekking die de gemeente doet, is dat de structurering van de zondagochtend impliciet een verkeerde boodschap verkondigt: leren is voor de kinderen (‘Sunday school’), vieren (‘worship’) voor de volwassenen. De zondagschool en de kerkdienst zijn namelijk op hetzelfde tijdstip. Omdat de gemeente vindt dat alle leden leerlingen zijn, wordt de opzet van de zondagochtend anders. Zowel voor kinderen als volwassenen is er een uur van leren, gevolgd door een gemeenschappelijke viering. Dat brengt veel nieuwe vitaliteit in de gemeente, hoewel ook gezegd moet worden dat niet iedereen die verdubbeling van ‘kerktijd’ opbrengt. De deelname van volwassenen aan het toerustingprogramma neemt sterk toe, hoewel men in meerderheid niet aanhaakt. Een sterke stijging is er ook in de deelname van tieners. Daar staat tegenover dat de zondagschool kinderen kwijtraakt. Niet alle ouders zijn bereid de oude en voor hen gemakkelijke formule om te zetten in een die meer vraagt. Garner leert van de omzetting ook dat lang niet alle kerkleden godsdienstige vorming en toerusting echt van belang vinden. Georganiseerde sport wint het vaak van georganiseerde religie. Zo ontdekt hij dat felle tegenstanders van de reorganisatie van de zondagmorgen op zondag met enige regelmaat om 5 uur opstaan om hun kinderen op tijd bij de hockeyclub te krijgen.

Ik vind deze ontdekking rond het ‘leren’ leerzaam. In elke gemeente ‘preken’ de structuren en de vaste patronen en processen. Zwijgend verkondigen ze een bepaalde boodschap. Het is goed als leidinggevenden zich daarvan bewust worden en ook veranderingen durven door te voeren als de stilzwijgende boodschap de gemeenschap niet opbouwt. De ontdekking die de gemeente van Norwell op dit punt doet, is een uitnodiging aan andere gemeenten en parochies. Welke boodschap verkondigen de vaste patronen in de eigen gemeenschap en welke impliciete boodschap komt er mee in de cultuur van de gemeente of de parochie?

Op dit punt verlaat ik even de UCC van Norwell en kijk ik breder rond. Een typisch voorbeeld van een impliciete boodschap is gelegen in de voorbede voor en zegening van mensen die een ‘geestelijke’

taak op zich nemen. Voor mensen in een seculiere werksetting gebeurt dat veel minder. Het wordt uiteraard niet met zoveel woorden gezegd, maar de boodschap is desalniettemin zeer duidelijk: geestelijk werk is in de kerk belangrijker dan ‘gewoon’ werk (Hudson 2012, p. 67-80; Nelson 2008, p. 101-104). Zo zijn er tal van voorbeelden te vinden van momenten en handelingen die zwijgend duidelijke taal spreken. Het loont echt de moeite ze op te sporen. Buitenstaanders kunnen daarbij zeer behulpzaam zijn.

Een onverwachte bonus

Niet zonder humor is er ten slotte ook de volgende ervaring. Uit onderzoek blijkt dat de denominatie waartoe Garner’s gemeente behoort – de United Church of Christ in de VS – te maken gaat krijgen met een gebrek aan voorgangers. De instroom van studenten theologie in de eigen seminaria is een stuk minder groot dan de uitstroom van oudere predikanten. Dat brengt de gemeente er toe de nadruk te leggen op de vorming en toerusting van ‘gewone’ gemeenteleden. Zo bereidt men zich voor op de ‘dreigende’ domineeloze toekomst. Garner is daarbij primair toeruster. Hij is niet de initiator van nieuwe programma’s. Deze worden alleen ingevoerd als ze gedragen worden en uitgevoerd kunnen worden door ‘leken’. Deze aanpak geeft een enorme versterking van het vormingspotentieel van de gemeente en heeft als totaal onverwachte bonus dat binnen vier jaar zeven leden besluiten alsnog theologie te gaan studeren. Op een totaal van nog geen 400 leden is dat aantal substantieel. Het is een van de ervaringen waardoor Garner kan zeggen dat de Geest telkens weer verrast.

Tot besluit

Er is nog veel meer te zeggen over deze gemeente, maar hopelijk is het bovenstaande voldoende om zelf het boek van Garner ter hand te nemen. Ik heb het met grote interesse en ook met herkenning en vreugde gelezen. Het is bepaald geen successtory. Evenmin presenteert het een dwingend model van boven het maaiveld. Het is vooral een eerlijk verslag van een Geestgedreven zoektocht naar vernieuwing. Er zitten tal van elementen in waarmee we ook in Nederland ons voordeel kunnen doen. Ik vind het boek dan ook heel geschikt als casestudy materiaal voor groepen voorgangers, mede omdat Garner zichzelf niet neerzet als de perfecte voorganger. Uiteraard is zijn rol in de gemeenschap belangrijk, maar we krijgen hier vooral zicht op de zoektocht van een gemeente. En belangrijker nog, we krijgen zicht op de zoektocht van de Geest die zoekt naar ingangen voor vernieuwing van individuele gelovigen en van geloofsgemeenschappen.

Literatuur

- Stephen Chapin Garner with Jerry Thornell, *Scattering Seeds. Cultivating Church Vitality*, Alban Institute, Herndon 2011
- Neil Hudson, *Imagine Church. Releasing Whole-Life Disciples*, London 2012
- Gary V. Nelson, *Borderland Churches. A Congregations’ Introduction to Missional Living*, St. Louis 2008